

HALDUN EROĞLU
(Ankara)

OSMANLININ RUMELİDEKİ FETİH STRATEJİLERİ

Osmanlı devletinin ilk zamanları ile ilgili yapılan çalışmalarda karşılaşılan en önemli sorun şüphesiz kaynak sıkıntısıdır. Kuruluş devri ile ilgili var olan kaynakların başında yer alan Osmanlı tarihçilerinin kaleme aldıkları *Osmanlı Kronikleridir*. Ancak bu kroniklerinde daha sonraki dönemlerde kaleme alındığı bilinmektedir. Nitekim kuruluş dönemi hakkında bilgi veren bütün kroniklere temel olan Aşıkpaşazade'nin kaleme aldığı *Tevârih-i Al-i Osman* adlı eserdir. Kendinden sonraki eserlere kaynak olan bu ilk Osmanlı tarihinin yazarı, kaleme aldığı eser hakkında verdiği bilgilerde devletin kuruluş dönemi ile ilgili bilgileri Osman Bey'in imamı Ishak Fakih'in oğlu Yahşi Fakih'in kaleme aldığı esere dayandığını yazar.¹ Fakat bahsettiği bu kaynak henüz gün ışığına çıkmış değildir. Bu açıdan kuruluş dönemi ile ilgili Türk kaynaklarındaki bilgiler bu temel üzerinde elde edilmesi kuşkuları arttırmaktadır. Nitekim Aşıkpaşazade'nin de dediği gibi bu eseri yazmaya başladığında her şeyden elini çekmiş hayatının son günlerini geçirirken kaleme almasından dolayı kendinden önceki eserde gördüklerinin doğruluğu ve aktarımdaki yanlışlıklar olabileceği günümüz Osmanlı tarihçileri tarafından göz ardı edilmez. Ancak yine de Osmanlı dönemi ile ilgili Osmanlı kronikleri temel kaynak gurupları arasındadır. Her ne kadar üzerinde şüpheler bulunsa da başka kaynak olmaması bahsedilen kaynakları kullanmayı zorunlu kılmaktadır.² Osmanlı'nın Rumeli topraklarına geçişi ile ilgili bilgiler de yine bahsedilen bu Osmanlı tarihlerinden öğrenilmektedir. Bunun yanı sıra Çağdaş Bizans Kaynakları da diğer kaynak gurupları arasındadır. Ancak, hem Osmanlı kaynakları ile Bizans kaynakları arasındaki bazı farklılıklar, hem de her iki kaynak gurubunun kendi içerisinde bir bütünler ve aynılık göstermemesi sorunu, diğer konuları olduğu gibi bu makalenin konusunu da daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır.

¹ Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, Matbaa-i Amire İstanbul 1332, s. 1

² Aşıkpaşazâde ve eseri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. H. İnalçık, "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı", *Söğütten İstanbul'a* (der. Oktay Özel-Mehmet Öz), İmge yay. Ankara 2002, s. 119-145

Bu noktada tarihçi, Osmanlının ilk dönemi ile ilgili her hangi bir konuda yapacağı çalışmada, ister istemez *Tarih Metodolojisinin* sınırlarını çok zorlamadan, bahsedilen kaynaklardaki bilgi kısıntılarından hareketle yorumlar yapmak zorunda kalmaktadır. Yapılan bu yorumların doğruluğu veya yanlışlığı, bu dönem ile ilgili ilk elden kaleme alınmış yeni kaynakların ortaya çıkışı ile aydınlanacaktır. İşte bu sorunlu konulardan birisi de Osmanlının Rumeli topraklarına geçişi ve bölgeyi fetih stratejileri ile ilgilidir Bu açıdan konu yeniden ele alınmaya değer niteliktedir.

RUMELİYE İLK GEÇİŞ

Osmanlı kaynaklarına göre, Osmanlıların Rumeli'ye ilk defa, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın önderliğinde geçtiği bilinmektedir. Rumeli'ye ilk geçişi I. Murat'a atfedenler de vardır.³ Osmanlı kaynaklarında Şehzâde Süleyman'ın Rumeli'ye geçişini babası Orhan'ın isteği ile yerine getirdiği kabul edilmektedir. Bununla ilgili Neşri'deki kayıt şöyledir:

“..bir gün hatırına hutûr idüb, kalbine bir sevda düşdü-kim, kim olaydı, öte yakaya geçüb, İslâma urinaydı. Bu fikirde iken ittifâk büyük oğlu Süleyman Paşa çıka-geldi. Bu fikri ana takrir idüb, Süleyman Paşa eyitdi: 'eğer ben kemine kulma buyurursan Allahu teâli 'inayetiyle ve peygamber mu'cizatiyle, ve senin devletunle geçeyin. Ben ol diyarda sulmet-iküfrigö-türüb nûr-ı islamile münevver kılayın.' ”⁴

Yine Osmanlı kaynaklarına göre, Rumeliye geçmeyi düşündüğünü bir toplantı sırasında açan Orhan Bey'in bu fikrini, oğlu Süleyman Paşa, sancakta bulunduğu Karasi iline geldiğinde uygulamaya koydu. İlk önce Ece Bey ve Evrenos Bey, Rumeli'ye geçerek ele geçirilen bir kafiri Şehzâde Süleyman'a

³ Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Osmanlıcadan çev. Hüseyin Dağ), 21. Yüzyıl yay. Ankara 1998, 83

⁴ Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihan-nümâ*, (haz. Faik Reşit Unat-M. Altay Köymen), TTK yay. c. I, Ankara 1995, s. 173. Ayrıca bkz. İbn Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, II. Defter (yay. Şerafettin Turan), TTK yay. Ankara 1991, s. 96, Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevârih*, (sad. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bak. Yay. Ankara 1979, c. I, s. 87vd.; Hadîdî, *Tevârih-i Al-i Osman*, (haz. Necdet Öztürk), Marmara Üniversitesi, Edebiyat Fak. Yay. İstanbul 1991, s. 71 vd. *Selâtin-nâme (1299-1490)*, (haz. Necdet Öztürk), TTK yay. Ankara 2001, s. 52, Mehmet Hemdemî Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, (haz. Vahit Çabuk), Kültür Bakanlığı, c. I, Ankara 1989, s. 33; Hayrullah Efendi, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tarihi*, c. 1-18, İstanbul 1277, c. 3, s. 89; Abdülkadir Kemâli *Şehzâde Süleyman Paşa'nın Vaka-i Tarihiyesi*, İstanbul 1329, s. 5-6, Doroty M. Vaughan, *Europe and The Turk; A Patten of Alliances 1350-1700*, Liverpool 1954, s. 93; Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, (çev. Özdemir Çobanoğlu), Cumhuriyet Kitapları, c. I, İstanbul 1988, s. 82-84; İnalçık, *The Ottoman Empire, The Classical Age(1300-1600)*, London 1973, s. 9.

getirerek elde ettikleri bilgiler sonucu bir gece toplam seksen kişilik iki gemi ile karşıya geçip Çimbi kalesini ele geçirdiler.⁵ Bu tarihi olay Neşrî'de şu ifadelerle yankı bulmaktadır:

“Süleyman Paşa Karesi iline vardı. Bir dün seyir iderken. Aydıncuk'un temaşalığına varup temaşa idüp, tefekkür bahrine gark olub endişe deryasına talub, hic kimseye söylemedi. Ece Bey dirledi, bir bir bahadır er varidi. Eyitdi: 'Sultanum bir fikriniz var ola-mı? Tefekkkürdesiz ancak..' didi. Süleyman eyitdi: 'bu deryayı öte geçmeye imkan ola-mı deyü fikr iderin. Geçüb temaşa idübkafirduymanız dirin' didi. Ece- Bey ve Gazi Fazıl Bey eyitdiler: 'eğer buyurursan biz ikimiz geçelüm.' Süleyman eyitdi: 'nereden geçersiz?' Eyitdiler: 'Han'um yir vardur ki, öte yakaya yakundur. Andan geçertüz' didiler. Andan sürüb, Viranca-Hisar dirlerdi, Güğercinlik'den aşğa Cimbeni (Çimbi-Tzympe) hisarunun mukabelesindendür. Andan vardılar. Tizcek, Ece Beyle Gazi Fazıl ağacdan bir Sal düzüb üzerine binüb ol Cimbeni hisarunu giceyle nevahisine çıkdılar. Bağlarının arasında bir kafir ele girüp sala koyub yine beri yakaya geçüb kafiri Süleyman Paşa'ya getürdiler. Süleyman Paşa bu kafiri hilatledi ve çok nesne virüb, gani kılub eyitdi: 'sizün hisarunuza girmeye yer varmıdır?' Bu kafir eyitdi: 'gelün, sizi bir vechile iledeyüm-ki bir kimsenün haberi olmasun'. Heman-dem bir kac Sal dahi bağladılar. Süleyman Paşa seksen nefer Gazi seçüb, sunların gibi gaziler ki iş başa düşicek, dönüb kaçmıya. Biri öldüğü yirde kalını dahi ölünce çalışa. Andan ol sallara binüb, giceyile öte yakaya geçüb, bu kafir toğrı bunları Cimbeni hisarının bir ters dökicek yeri varidi. Anda götürüb, bu gaziler Süleyman Paşayla Allahu teal'ya sığınub, ol terslükden hisara koyuldular..."⁶

Ancak Süleyman Paşanın Rumeli'ye geçişi ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler bazı tarihçiler tarafından efsane olarak kabul edilmektedir. Daha açık bir ifade ile Osmanlıların, Süleyman Paşa önderliğinde Rumeli'ye sallarla geçişin efsane olduğu da ileri sürülmektedir.⁷ Osmanlı kaynaklarındaki bu bilginin aksine, Bizans kaynaklarından Kantakuzenos'a göre ise Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri henüz 1321 yılında Mudanya'nın alınmasından sonra

⁵ *Anonim Osmanlı Kroniği* (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 20, *Hadidi*, s. 71.

⁶ *Neşrî*, c. 1, s. 173-175, Ayrıca bkz. *Aşıkpaşazâde*, s. 47, *Hoca Sadettin*, c. I, s. 89, *İbn Kemal*, 11. Dester, s. 112vd. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (F. Giese Neşrî. Haz.Nimet Azamat), Marmara Üniversitesi, Edebiyat Fak. Yay. İstanbul 1992, s. 17vd., *Selâtin-nâme*, s. 53.

⁷ H. İnalçık, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu" *Türkler*, Sayı 9, Yeni Türkiye yayı., Ankara 2002, s. 83, İlber Ortaylı, "Menkıbe", *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma/Panel, (Ankara Mart 1999), s.11-12, Hatta M. Ali Kılıçbay daha da ileri giderek, 13. Yüzyılda Osman Bey'in bir devlet fikrine sahip olmadığını amacının iki devlet arasındaki bir alanda nema ve geçim kaynağı olduğunu bu bakımdan kuruluş ile ilgili fikirlerin efsaneden kaynaklandığını belirtir. Bkz. M. Ali Kılıçbay, "Osmanlı'nın Kuruluşunun Efsanevî Yanı", *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma/Panel, (Ankara Mart 1999), s. 25.

küçük guruplar halinde gerçekleştirilmişti.⁸ Ancak gerek diğer Bizans kaynaklarında bahsedilen bu gurupların *Türk gurupları* olarak adlandırılması, gerekse Türk ordularının sayılarının abartılı olması,⁹ 1321 yılında Osmanlıların Rumeli'ye geçtikleri görüşünün şüpheli olduğu sonucunu doğurmaktadır. Diğer taraftan 1321 yılı ve sonrasındaki dönemde Bizans ile ilişkide olan Türk guruplarının Aydınoğulları¹⁰ ve Karasioğulları¹¹ olduğu zaten bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu gerçek, Bizans kaynağında adı geçen Türk guruplarının Aydınoğulları ve Karasioğulları olduğu fikrini güçlendirmektedir. Nitekim İnalçık, Karasioğulları Beyliğinin Osmanlılardan daha önce bir zamanda Rumeli'ye geçtiklerini yazar. Fakat bunun yanında efsane olarak kabul ettiği Şehzâde Süleyman'ın, Rumeli'ye geçişi ile ilgili açıklamalarının devamında bu rivayetlerde adı geçen esir olarak alınan Rum'un, Rum valisi Ases'in üç oğlundan biri olduğunu kabul eder. Bahsedilen tutsağın Osmanlı'nın Rumeli'ye yerleşmesinde çok faydalı olduğunu ve Rumeli'ye asıl yerleşmenin İstanbul'un fethi ile birlikte başladığı yine aynı yazar tarafından belirtilir.¹² Diğer taraftan, Orhan Beyin 1327 yılında Andronikos'a yardım amacıyla ve 1337 yılında da Büyük Çekmece'ye saldırı düzenleyerek Rumeli topraklarına daha bu tarihlerde geçtiğini kabul eden görüş sahipleri de vardır.¹³ Ancak bahsedilen bu akınları Osmanlı Türklerinin değil Aydınoğlu Umur Bey önderliğinde yapılan hem Bizans'a yardım hem de münferit saldırılar olarak kabul etmek gerekir.

Gibbons ise Osmanlıların Rumeli'ye 1345 yılından itibaren belirli zamanlarda Süleyman Paşa'nın önderliğinde geçtiğini kabul ederken, bazı Türk tarihçileri gibi, Osmanlı tarihlerinde anlatılan salla geçişin romantik bir masal olduğunu, 1352'de Kentakuzenos tarafından Çimbi kalesinin Osmanlılara verildiğini bu bakımdan sallarla mehtaplı bir gecede geçmeye gerek olmadığını ileri sürer.¹⁴

Osmanlı Donanma Tarihi açısından bakıldığında ise, Anonim Osmanlı Kroniğinde, Osmanlıların Rumeli'ye geçtikleri zaman Çimbi Kalesine ait gemilerden bir çoğunu Ece Beyin ele geçirdiği kayıtlıdır.¹⁵ Bu durum Osmanlı'nın

⁸ Feridun Dirimtekin, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Yerleşişleri", *VII. Türk Tarih Kongresi*, TTK yay. Ankara 1973, s. 578. Münir Aktepe, "Osmanlı'nın Rumelide İlk Fetihleri Çimbi Kal'ası", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, c. 1, Sayı 2, (İstanbul, Mart 1950), s. 284, Mehmet İnbaşı, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti", *Türkler*, Sayı. 9, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 155

⁹ F. Dirimteki, *aynı yer*.

¹⁰ Aydınoğulları Beyliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi*, Ankara 1968.

¹¹ Karasioğulları Beyliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zerrin Gürdal Göden, *Karasi Beyliği*, TTK yay. Ankara 1999

¹² H. İnalçık, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu" s. 83

¹³ M. Aktepe, *a.g.m.*, s. 284

¹⁴ Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, s. 83-84

¹⁵ *Anonim Osmanlı Kroniği* s. 21, *İbn Kemal*, 11. Defter, s. 121

donanma kuvvetlerinin kuruluşunun ilk ayağını oluşturduğu kabul edilebilir. Ancak şunu da eklemek gerekir ki Osmanlı'nın denizcilikte öncülerinin Aydınoğulları ve Karasioğulları Beyliği olduğu biliniyor.¹⁶ Bununla birlikte Osmanlı'nın henüz ikinci hükümdarı olan Orhan Bey'in, 1330 yıllarında, otuz kadar gemiye sahip olduğunu kabul edenler de vardır.¹⁷ Ne yazık ki, bunun çok doğru olmadığı görülür. Çünkü biraz öncede açıklandığı gibi Ozmanlıların denizcilikte öncüleri olan Karasioğulları Beyliği, Osmanlılar tarafından 1345-1346 yıllarında tamamen ele geçirilmişti. Daha sonra Çimbi kalesinin alınması ve oraya ait gemilerin ele geçirilmesi de 1345 yılı ve sonrasında gerçekleştiği düşünülünce 1330 yılında var olduğu ileri sürülen fikir kendiliğinden ortadan kalkmaktadır.

Verilen bütün bu bilgilerin ışığında Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri ile ilgili olarak Osmanlı kaynaklarında yer alan ve bazı tarihçiler tarafından efsane olarak değerlendirilen Süleyman Paşanın sallarla geçişi, muhtemelen, 1345-1346 Karesioğulları Beyliğinin ilhak edilmesinden sonra gerçekleşmiş bir olay olduğu kabul edilebilir. Nitekim Rumeli'ye geçişin gerçekleştiği yer Karasioğlu Beyliği topraklarıdır ve Karasioğulları Beyliğinin toprakları alındıktan sonra Süleyman Paşa buraya sancakbeyi olarak gönderildiği bilinmektedir. Süleyman Paşa ve beraberindekilerin, Osmanlı tarihlerinde yazdığı gibi, henüz ilk geçişlerinde Rumeli'de kaldıkları ve yerleştikleri yönündeki bilgiler doğru gibi görünmüyor. Muhtemelen Rumeliye Osmanlıların ilk geçişleri, Karesioğulları Beyliğinin ortadan kaldırılması ile Karasioğulları coğrafyasını ele geçiren ve denizcilik geleneğini üstlenmek arzusunda olan Orhan Bey, Karasilerin yaptığı gibi, gerek Kentakuzenos'un yardım istemesi gerekse kendi başlarına Rumeliye geçip ganimet elde ederek bu bölgeye yerleşme çabalarının sonucu gerçekleşen Osmanlı tarihlerin de yukarıda anlatıldığı gibi yer almış *ilk keşif geçişleri* olmalıdır.¹⁸ Osmanlı'nın Rumeli'de asıl kalıcı olması 1352 yılında Kantakuzenos'un yardım amacıyla Osmanlılara verdiği Çimbi kalesine yerleşilmesi ile başladığını ileri sürmek yanlış olmaz. Bu açıdan bakıldığında Süleyman Paşanın 1345-1346 sonrası, henüz net olmamakla birlikte ancak 1345 yılından sonra 1348 yılından önce bir tarihte yaptığı Rumeliye ilk keşif geçişi ile 1352 yılında Çimbi kalesine yerleşmesinin karıştırılmakta olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Osmanlıların daha Orhan Bey zamanından itibaren Rumeli topraklarına geçme fikrine sahip olmaları ve bunu gerçekleştirmek için harekete geçmeleri aslında coğrafi, siyasi ve ekonomik sebeplere dayanmaktaydı. Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişini

¹⁶ Aydın Taneri, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri Kuruluş Devri*, Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1998, s. 321 vd.

¹⁷ Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri" *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, (Editor. Elizabeth A. Zachariadou), Tarih Vakfı yay. İstanbul 2000, s. 132

¹⁸ N. Öztürk de bu yönde bir ihtimalden söz eder. Bkz. N. Öztürk, "Rumeliye Çıkışımız", *Türklerin Rumeliye Çıkışının 650. Yıldönümü Sempozyumu*, (haz. H. Yıldırım Ağanoglu) İstanbul 2002, s. 40

sadece dinî esaslara bağlamak eksik bir değerlendirme olur. Her ne kadar Osmanlı tarihlerinde “*Tanrının adını yüceltmek ve İslamı yaymak*”¹⁹ ibaresi geçse ve bazı bilim adamları tarafından Osmanlının Rumeli’deki ideolojisinin İslam olduğu, bunun eseri olarak Boşnakların ve Arnavutların Müslümanlaştığı ileri sürülse de²⁰ bunun tek başına, en azından Osmanlının Rume-
li’deki fetih stratejileri ve ideolojileri açısından, yeterli bir sebep olduğu kabul edilemez. Balkanların fetih stratejilerinin temelleri arasında yukarıda sıralanan sebepleri teker teker ele almak ve açıklamak sorunu ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır.

a. Coğrafi Sebepler

Osmanlıların daha ilk dönemlerde hem buldukları coğrafyada hem de Rumeli coğrafyasına geçerek gösterdikleri hızlı ilerlemeler adı geçen bu coğrafi sebeplerin kendilerine sağladıkları avantajların bir neticesidir. Osmanlıların diğer Anadolu beylikleri arasında onlara hakim olabilecek güce ulaşması açısından en önemli sebep Osmanlı aşiretinin konuşlandığı coğrafyanın uygunluğudur. Bu coğrafya Osmanlının genişlemesi ve Rumeli’ye geçmesi açısından yarattığı fırsatlar bakımından eşsizdir. Ertuğrul Beyin liderliğinde Kuzey Batı Anadolu’ya gelerek buraya yerleşen beylik için bulunmaz bir fırsat doğdu.²¹ Bu fırsatlar ilk önceleri sadece Bizans’ın Anadolu’da sahip olduğu yerlerin ele geçirilmesi şeklinde kendini gösterdi. Daha sonra hareket sahalarını Gayrimüslim Bizans yönünde genişleten Osman Bey böylece hem kendisine bağlı beylerin hem de diğer Anadolu beyliklerinden gelen desteğin avantajlarını en iyi şekilde kullanarak gün geçtikçe güçlendi. Anadolu’nun değişik bölgelerinde bulunan diğer Türk beylikleri sınırdaş oldukları diğer Müslüman Türk beylikleri ile yoğun bir mücadele yaşarken Osmanlılar, Gayrimüslim Bizans’a karşı giriştiği mücadelede Anadolu’nun Müslüman Türk nüfusundan da destek alarak ve aldığı bu desteği iyi kullanarak diğer beylikler arasında temayüz etti.²² Nitekim Mustafa Nuri Paşa, Osmanlının yükseliş sebeplerini ele alırken Selçuklu sonrası Bizans’ın güçsüzleştiğini, Osmanlının ilk yerleşim yerinin güçsüz Bizans’ın çevresinde bulunmasını, bu güçsüz Hıristiyan Bizans’a aynı zamanda yapılan saldırılarda yeni yerler ile bol ganimet elde etme şansının diğer Müslüman Türk beylikleri arasında şansının ve şöhretinin yayılmasına sebep olduğunun, bu sebeplerden dolayı

¹⁹ *Hoca Sadettin*, c. 1, s. 86

²⁰ İlber Ortaylı, “Üçüncü Roma İmparatorluğu” (18 Ekim 1999 tarihli Hürriyet Gazetesi Osmanlı İlavesi), s. 1, Mehmet İnbası, *a.g.m.*, s. 158

²¹ Ertuğrul Beyin Soğüt’e gelmesi ve burada meydana getirdiği beylik ile ilgili görüşler ve Köprülünün buna karşı ileri sürdüğü fikirler için bkz. Fuad Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK yay. Ankara 1999, s. 3-11.

²² Yavuz Ercan, bu desteği Osmanlı Beyliğinin başlangıçta Anadolu Selçuklularına ve Umur Beyliğine bağlı kalmaları ve bağımsızlık sevdasına düşmemesine bağlar. Bkz. Yavuz Ercan, “Osmanlı İmparatorluğunun Yükselmesinde Rol Oynayan Etkenler” *Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi*, sayı 296, (Mart 1985), s. 83

gaza ve savaş ganimetleri elde etmek isteyen Müslüman savaşçıların Osmanlılara katıldığıının altını çizmektedir.²³

P. Wittek de, Osmanlı'nın gelişmesinin sebeplerinden bahsederken, tıpkı Mustafa Nuri Paşa gibi düşünür ve Osmanlı genişlemesinin coğrafi bakımdan iki sebebe dayandığını belirtir. O'na göre bu sebepler;

“1 – Hristiyan Bizans ile sınır olması, ki bu Gaza yani mukaddes savaş idi. Diğer beylikler önlerinde fetholunacak yerler bulamıyor ve ganimetten yoksun kalıyorlardı. Bu durumda da iç kavgalarla zayıflarken Osmanlı askerlerinin saflarında yer almayı uygun görüyorlardı.

2 – Barışçı ve müsamahacı bir İslamın idarî prensiplerini sahiplenmeleri idi. Yani Gaza ve Müslümanlık teamülleri idi.”²⁴

Köprülü de, Osmanlı'nın genişleme sebeplerini sıralarken Osman Bey ve aşiretinin coğrafi durumunun sağladığı avantajı yani Türk-Bizans sınırı üzerinde bulunmalarını birinci sıraya koyar.²⁵ O'na göre, Osmanlıların Balkanlara geçmeleri ve yerleşmeleri de devletin bünyesinin güçlenmesinde önemli rol oynamıştır.²⁶ Ancak bütün bu görüşlere Y. Ercan farklı bir bakış açısı getirir. Ercan, Osmanlı'nın yükseliş sebeplerini sorgularken, bahsedildiği gibi Bizans'a sadece sınır komşusu olan beyliğin Osmanlılar olmadığını Karasioğulları ve Aydınoğullarının da Bizans ile sınır olduğunu yazar. O'na göre, hatta Karasioğullarının bulunduğu topraklar, daha sonra Osmanlılarında Rumele'ye geçiş yaptıkları Çanakkele boğazına çok yakındı. Fakat her iki beylikte Osmanlı'nın gerçekleştirdiği başarıyı gerçekleştirememiş ve imparatorluk olamamışlardı. Bu bakımdan en önemli unsurun sahip olunan coğrafi avantajları iyi değerlendirmek gerekliliği idi ki Osmanlılar bunu çevresindeki Türk beylikleri ile iyi geçinmek ve sürekli Bizans ile mücadele etmek yoluyla sağladı.²⁷

Yukarıda sıralanan bütün bu sebeplerin yanında, Osman Beyin diğer Müslüman Beyliklere ve halkına karşı kendisini ifade etmesi bakımından İznik'in alınışına verdiği önem de ayrı bir yer tutar. Anadolu Selçukluları Devletinin kuruluş tarihi olarak 1075 İznik'in alınışı gösterilmektedir. Osman Beyin de bu bilinçle Müslüman halk nezdinde İznik'in alınışının yaratacağı manevi güç ve kabul görürlüğü ön planda tutarak hareket etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim, bu sebepten olsa gerektir ki, Osman Bey, gazilerine son hedeflerinin Anadolu Selçuklu Devleti kurucusu Süleyman Şahın payitahtı (1075-1086) olan ve Haçlılar tarafından 1097 yılında ele geçirilen

²³ Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, (sad. Neşet Çağatay), TTK yay. Ankara 1992, c. I-II, s. 12

²⁴ P. Wittek, “Ankara Bozgunundan İstanbulun Zaptına (1402-1453)” (Fran. Çev. Halil İnalıcık) *Belleten*, c VIII. Sayı 27 (Ankara 1943), s. 559-560

²⁵ F. Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, s. 105

²⁶ F. Köprülü, *a.g.e.*, s. 106-107

²⁷ Yavuz Ercan, “Osmanlı İmparatorluğunun Yükselmesinde Rol Oynayan Etkenler” s. 82

İznik'in alınması olması gerektiğini tavsiye etmişti.²⁸ İşte bu sebepten dolayı Osmanlıların, Anadolu Selçukluları Devletinin varisi olarak kabul edilebileceklerinden,²⁹ Osmanlı devletinin kuruluş tarihi olarak 27 Temmuz 1302 Koyunhisar (Bapheus) Savaşı ile İznik'in alınışı olarak kabul edilmektedir.³⁰ Osman Bey, İznik'in ele geçirilmesi ile yetinmemiş hatta ilk Osmanlı payitahtı yaparak Selçuklunun varisi olduğu gerçeğini Anadolu coğrafyasında yaşayan Müslüman halk tarafından kabul edilmesi ve böylece Anadolu birliğinin sağlanması görevinin Osmanlı Beyliğine yüklenmesi sonucunu meşru bir zemine oturtmuş oldu.

Osmanlının Rumeli fetihleri ile ilgili Wittek, gazilerin cihatlarıyla başladığını, Gelibolu yarımadasına yerleşir yerleşmez arasız bir çete savaşı ile komşu bölgeyi ellerine geçirdiklerini ve geleneklerine uygun olarak İslamiyet'e soktuklarını ileri sürer. Ayrıca yeni fethedilen yerlere artık bu gazilerin yerine malî ve müsamahacı İslamiyet'i temsil eden idarî bir devlet yerleşmektedir.³¹ Ancak, Osmanlı Rumeli 'de bunları yaparak sadece Rumeli'de genişlemekle kalmıyor aynı zamanda Anadolu'da da genişlemeye devam ediyordu. Gelibolu'da yerleşince 1354'de hemen Gerede ve Ankara alındı. I. Murat, Anadolu'yu evlilik ve satın alma ile sistematik bir şekilde elde etti.³² Şüphesiz ki fetih sırasında kendisine yardım eden Anadolu'daki diğer beylikler Osmanlının Anadolu'daki yerleri ele geçirirken de kendilerine fazla direnç göstermediler.

Diğer taraftan Rumeli'ye geçişin Bizans ile olan mücadeleler sonucunda Anadolu yakasında İstanbul ile sınırın Kartal'a kadar olan bölgeye dayandığı ve artık sıranın Bizans'ı Rumeli tarafından da sıkıştırmaya geldiği anlaşılmıştı. Eğer Hıristiyan Bizans'ın, Müslüman Türkler tarafından fethedilmesi düşünülyorsa, Balkanlardan gelecek Hıristiyan güçleri ile desteğinin kesilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Rumeli'ye geçişin diğer önemli bir sebebi de Bizans'ı, dolayısıyla İstanbul'u, ele geçirme arzusuydur. Daha Orhan Bey zamanında Kentakuzenos'un isteği ile kendisine yardım amacıyla Şehzâde Süleyman önderliğindeki birliklerin Rumeli'ye geçişi İstanbul'un Hıristiyan halkı arasında yankı bulmuş;

“Siz Türkleri Rumeli'ye davet etmekle İstanbul'u da tehlike altına sokunuz. Yarın ne olacağı belli değil”

sözleriyle Osmanlıların İstanbul'u fetih niyetleri Bizans halkının ağızından yansıtılmaktadır.³³ Bu açıdan Osmanlı'nın Rumeli'ye geçiş ile birlikte izledikleri

²⁸ İnalçık, “Osmanlı Devletinin Kuruluşu”, s. 69

²⁹ Osman Bey, Colin İmber tarafından, “Selçuklunun varisi Sultan” olarak tarif edilmektedir., Colin İmber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi”, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma/Panel, (Ankara Mart 1999), s. 251

³⁰ İnalçık, *a.g.m.*, s. 72

³¹ Wittek, *a.g.m.*, s. 561

³² Wittek, *a.g.m.*, s. 562-563

³³ N. Öztürk, “Rumeliye Geçişimiz”, s. 42-43, Şerif Baştav, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunda Bizans ve Avrupa”, *Osmanlı I*, Yeni Türkiye yay. Ankara 1999, s. 171.

fetih yoluna göz atıldığında ilk önce İstanbul ile Balkanların arasında kalan Çorlu'nun hedeflendiği açıktır. Bu amaçla hareket eden Osmanlıların Çimbi kalesinden sonra takip ettiği fetih stratejisinin Gelibolu, Bolayır, Malkara, İpsala, Çorlu istikametinde geliştiği görülür.³⁴ Daha sonra bu fetih yolu batıya Dimetoka, Edirne, Vardar, Gümölcine, Zağra hattına yöneldi. Devamında 1363'te Filibe, 1372'de Köstendil, 1380'de İştîp 1382'de Manastır ve Pirlepe 1385 yılında Ohri alındı. Bu fetih stratejisinin amacı, henüz İstanbul'u kuşatacak gücü kendinde göremeyen Osmanlıların İstanbul'un fethine engel olmak amacıyla Bizans'a batıdan gelebilecek yardımların önünü kesmek ve kendilerine yapılacak Hıristiyan saldırılarının önünü geçmek için Balkanların içlerine doğru genişletmektir. Bu güzergah üzerinde bulunan Edirne'nin fethedilip, başkent-merkez yapılmasıyla bu amaç uğrunda önemli bir adım atılmış oldu. Hem Rumeli'de bir yerleşim yerinin Başkent yapılmasıyla Osmanlı'nın Rumeli'de bulunma meşruiyeti sağlanırken hem de Rumeli'nin ele geçirilmesi ile ilgili kararlılık gösterilmiş olundu. F. Emecen, Edirne'nin alınmasının Osmanlıları güçlendirdiği ve Trakya'da bir dönüm noktası olduğunu ileri sürer. Yazar, Edirne alındıktan sonra üs olarak kullanılmakla Anadolu'dan başka Balkanlardan da bir cephe açıldığı görüşünü kabul eder.³⁵ Rumeli'deki bu fetihlere, stratejik noktaların ele geçirilmesiyle devam edildi. I. Murat 1385 yılında Sofya, 1386 yılında ise Niş'i ele geçirmekle Ege Denizine, Tuna'ya ve Adriyatik Denizine hakim noktaları Türk sınırları içine katmıştı.³⁶ I. Bayezit zamanında da Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna toprakları da ele geçirilmiş bulunuyordu.³⁷ İşte bütün bunlara bakıldığında Wittek'in, Osmanlı devletinin büyümesi ile ilgili ileri sürdüğü fikirlerde devletin ilk önceleri yavaşla fakat inatla daha sonra yani 1354'de Gelibolu'ya yerleşme ile git-tikçe artan bir hızla büyümeye başladığı ve hatta 1389 Kosova zaferi ile bu hızın baş döndürücü bir hal aldığı yönündeki görüşünün doğruluğu daha iyi anlaşılır.³⁸

Balkanlarda yapılan diğer fetihlerle birlikte 1375-76 yılında Edirne ile İstanbul arasında bulunan Vize fethedilmişti.³⁹ Hoca Sadettin, Vize'nin alınması ile ilgili olarak İstanbul Tekfurunun eğlence ve gezinti yerlerinin ele geçirildiğini Tekvurun olası saldırısına karşı Vize Kalesi muhafızlığına "kaplanların önde gideni" olarak tanımladığı Şir Merd Bey'in atandığını

³⁴ Hoca Sadettin, c.1, s. 88vd., Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, c. I, II, TTK yay. Ankara 1992, s. 6-7

³⁵ F. Emecen, "Osmanlı Devletinin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine", *Türkler* Sayı 9, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 23-24.

³⁶ Şerif Başta, "Osmanlı İmparatorluğunun Yeniden Kuruluşunda Rumelinin Katkısı" *XI. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, (Ankara, 5-9 Eylül 1990), s. 831 Osmanlı'nın XIV. Yüzyılda Rumeli'de takip ettikleri fetih güzergahı için çalışmanın sonunda verilen haritaya bakılabilir. Bu haritayı hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Osman Gümüşçü'ye teşekkür ederim.

³⁷ İnbaşı, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti", s. 156-157

³⁸ Wittek. *a.g.m.*, s. 557

³⁹ *Netayicü'l-Vukuat*, c. I-II, s. 7

kaydeder.⁴⁰ İstanbul'un fethedilmesi ile ilgili Osmanlıların daha ilk Rumeli'ye geçiş dönemlerinde fikirleri olduğunu yukarıda kaydedilmişti ki, bununla ilgili ilk girişimlerin Rumeli'ye geçiş olarak 1352 yılı kabul edilirse 1395-1398 yılları arasında yaklaşık 45 yıllık bir sürenin sonunda I. Bayezit zamanında başlatıldığına şahit olunur. Bu açıdan Beylerbeyi Kara Timurtaş'ın, I. Bayezit'e söylediği şu sözler dikkat çekicidir.

"Hey devletlü sultanum bize vacibdür-kim, evvel İstanbul'un üzerine düşevüz, bu İstanbul'un tekvuru gayet müfsid kafirdür. Gerek-ki bunu aradan götürevüz. Vilayet-i İslam arasında bu kafir neyler?"⁴¹

Osmanlının bu fikirde olduğu yine kaynaklardan ve hatta İstanbul Tekfurunun ağzından öğreniliyor. Osmanlı kaynaklarında, İstanbul Tekfurunun, Osmanlının Rumeli'ye geçmesi hakkında şu konuşmayı yaptığı kayıtlıdır:

"..bu Osmanoğlu kendi memleketine sığmayub gelüb Rumeli'ne kadem basub bunca şehirler alub kabz edüb hatta şimdi Edirne'yi dahi alub bur-numuzun dibine sokuldu. Eğer biz bunun tedarikin görmez isek belki bize dahi dokunur..."⁴²

Yine I. Murat döneminde ortaya çıkan ve Düzmece Mustafa olarak tarihe geçen sahte hanedan üyesi ile İstanbul tekfurı arasında geçen konuşmada, Düzmece'nin, Osmanlının İstanbul'u alma ihtimalinden bahsettiği ve buna karşılık Tekfurun çok telaşa kapıldığı, başına bir şey gelmemesi için I. Murat'a, Düzmece ile ilgili bilgiler verdiği de bilinmektedir.⁴³

I. Bayezit'in İstanbul'u kuşatması ve geçen olaylarla ilgili Osmanlı ve Bizans kaynaklarında ayrıntılı bilgiler vardır. Bizans kaynağında İstanbul'un kuşatılmasına, Mora Despotunun, Bizans imparatorunun kendisine kötü davrandığı ve buna karşı çıkan I. Bayezit'e karşı Hristiyanların ittifak yapacak olmaları bahane olarak gösterilir. Oysa yine bu kaynakta, I. Bayezit'in şehirlerin kraliçesi olan İstanbul'u almak ve ecdadını geçmek asıl gayesi idi denilmektedir.⁴⁴

İki defa İstanbul'u kuşatan I. Bayezit maalesef temelleri dedesi Orhan Bey zamanında atılan bu emele birincisinde altı ay kuşatılmasına rağmen Macar kralının Tuna nehrini geçerek Sofya'ya saldırısı sebebiyle⁴⁵ ikincisinde ise Anadolu Hisarı yapılarak şehrin kuşatılmasına üzerine İstanbul tekfurunun

⁴⁰ *Hoca Sadettin*, c.1, s. 137, *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 21 vd.

⁴¹ *Neşri*, c.1, s. 325. Ayrıca bkz. *Hoca Sadettin*, c.1, s. 216, *Aşıkpaşazâde*, s. 65-66

⁴² *Gazavât-ı Sultan Murat b. Mehemmet Han (İzladî ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavâtname*, (yay. Halil İnalçık-Mevlûd Oğuz), TTK yay. Ankara 1989, s. 2

⁴³ *Anonim Gazavâtname*, s. 38-39

⁴⁴ *16. Asırda Yazılmış Gerekçe Anonim Osmanlı Tarihi (1373-1512)*, (haz. Şerif Baştav), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yay. Ankara 1973, s. 101 vd.

⁴⁵ *Hoca Sadettin*, c.1, s. 216, *Hadidî*, s. 111-112, *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 35, *Anonim Tevârih-i Al-i Osman*, s. 31, *Netayicü'l-Vukuat*, c.I-II, s. 10

aman dileyerek cizye ödemeyi kabul etmesi bundan dolayı da Vezir Ali Paşa'nın araya girerek hükümdarı şehrin hisarının ele geçirilmesinin şu an zor olacağına inandırması sonucunda ulaşılamamıştı.⁴⁶ Bu kuşatma sonucunda İstanbul içinde Osmanlı hükümdarının kadısının bulunması Bizans'ın yılda on bin flori haraç vermesi, Tarakçı Yenice ve Göynük halkının İstanbul içinde yerleştirilmesinin kabul edilmesi sonucu Türklerin İstanbul'a yerleştirilmesi gerçekleşti.⁴⁷ Bazı kaynaklarda ikinci kuşatmanın sonuçlanamamasını Timur'un Anadolu'ya gelmesinin sebep olduğu anlatılır.⁴⁸

XV yüzyıla gelindiğinde artık İstanbul'un, Anadolu yakasında olduğu gibi, Rumeli'den de tamamen çevresi ele geçirilmiş durumdaydı. Anadolu'da Marmara'nın doğu tarafları ele geçirilmişken Rumeli'de ise Tuna boylarına kadar ulaşılmıştı. Böylece daha Osman Bey zamanında kendisine batıyı ve Bizans'ı hedef seçen Osmanlı, Orhan Bey zamanından itibaren de Bizans'ın ortadan kaldırılarak, her iki yakasını ele geçirdiği Anadolu coğrafyasının ortasında kalan, İstanbul'u ele geçirme planları II. Mehmet döneminde gerçekleştirilmiştir. Bunun gerçekleştirilememesi durumunda ise ne Anadolu'da ne de Rumeli'de tam bir hakimiyetin sağlanması mümkün olabilirdi.⁴⁹

b. Siyasî Sebepler

Büyük Roma İmparatorluğunun, ikiye ayrılması sonucunda Doğu kanadını oluşturan Bizans İmparatorluğunun yıkılışını hazırlayan sebepleri arasında Orta Asya'dan İran'ın kuzeyine (İslam coğrafyasına) oradan da daha ilk defa 1018 yıllarında Anadolu'ya akınlar düzenleyerek yerleşmeye başlayan Türklerin akınları önemli yer tutar. Daha XI. Yüzyılın başlarında başlayan Bizans topraklarına geçiş, XIII. yüzyıl sonu ve XIV. yüzyılın başlarından itibaren artık bir adım daha ileri giderek Anadolu dışında kalan Bizans topraklarına, Rumeli'ye geçiş şeklinde devam etti. İlk önceleri Aydınoğulları ve Karasioğulları gibi Türk Beylikleri ile başlayıp daha sonra Osmanlı Beyliğinin Rumeli topraklarına akınlar düzenleyerek bura topraklarını ele geçirmesiyle devam eden bu süreç 1453 Bizans'ın kalbinin(İstanbul) alınışıyla sonlandı. Türk akınları ile iyiden iyiye zayıflayan Bizans içinde diğer taraftan baş gösteren taht mücadelelerinin çözüm yolu olarak önceleri Aydınoğulları, 1345 sonrasında ise Osmanlılardan yardım talep etme yolu seçildi. Bizans'ın zayıflaması ve iç karışıklıklarla uğraşması ve bu arada Osmanlılardan yardım talep etmeleri Osmanlıların Rumeli topraklarında yerleşme ve hatta yayılmaları fırsatını ellerine vermiş oldu. Böylece XI. yüzyılın başından itibaren Anadolu coğrafyasından çekilmek zorunda bırakılan Bizans, XIV yüzyıl ortalarında Rumeli'de gittikçe artan Osmanlı varlığı ile İstanbul içinde sıkışmış, nihayet

⁴⁶ Hoca Sadettin, c. 1, s. 226vd. Hadidî, s. 115vd.

⁴⁷ Aşıkpaşazâde, s. 68, Netayicü'l-Vukuat, c. I-II, s. 10vd.

⁴⁸ Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, s. 103

⁴⁹ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, s. 136-149, Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri, TTK yay. Ankara 1985, s. 24vd.

1453 yılında İstanbul'un Osmanlılarca alınmasıyla da tarih sahnesine gömülmüş oldu.

XIV. yüzyılda Bizans içindeki bu karışıklıklara Rumelinin batı tarafından müdahale eden diğer bir gurupta Sırpardı. Batıdan gelen Sırp tehlikesi ile doğudan ilerleyen Türk kuşatması arasında kalan Bizans içerideki tahta kavgalarında da bu iki ayrı gurubun çekişme alanı oldu. Taht kavgalarında V. Paleologos Sırp tarafından desteklenirken, Kentakuzenos Osmanlı desteğini yanına aldı. Ancak bir ara bu iki gurubun anlaşmaya vardığı fakat bu anlaşmanın Bizans'ın sonunun olacağını bilen Kentakuzenos'un engellediği rivayeti de vardır. İşte bütün bu olanları Bizans İmparatoru III. Andronikos'un (1328-1341) önleme çabaları onun erken ölümü ile Bizans'ın iç karışıklığını daha da şiddetlendi.⁵⁰ Aydınöğlu Umur Bey, daha bu dönemde Bizans tahtına geçmek için mücadele eden Kentakuzenos'un müttefiki olarak Bizans içlerine seferler düzenliyordu. Umur Beyin ölümü ile Bizans içindeki bu karışıklıklardan faydalanma sırası Orhan Bey'e gelmişti. Umur Bey, ölümünden önce Kentakuzenos'a Orhan Bey ile ittifak yapmasını tavsiye etti. Bu tavsiyeden dolayı Kentakuzenos, Orhan Bey'e bol miktarda para vermeyi ve her istediğini kabul edeceğini teklif etti. Hatta kız kardeşini Orhan Bey ile evlendirdi.⁵¹ Yapılan ittifaktan sonra Orhan Beyin yardımı ile, 1347 yılında Kentakuzenos İstanbul'a girdi ve imparatorluğunu ilan etti.⁵² İktidar sorununu çözen Kentakuzenos, Osmanlılardan bu sefer de Sırp baskıları için yardım taleplerini sürdürüyordu. Bu amaçla 1348 yılında Kantakouzenos Orhan Bey'den yardım talep edince, Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa'nın liderliğindeki on bin kişiden fazla bir orduyu Sırp Stefan Duşan'ın üzerine

⁵⁰ Şerif Baştav, "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunda Bizans ve Avrupa", s. 170.

⁵¹ Doukas, Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks, (by Harry J. Magoulas), Wayne State University Press. Detroit 1975, s. 72-73. Osmanlı hükümdarları ve şehzâdeleri rakip devlet ve beyliklerin devlet adamlarının kızları ve kardeşleri ile evlilikler yaparak akrabalık kurmak yoluyla kendilerini siyasî çıkarlar gözettilerini görüldür. Özellikle XIV. yüzyılda Osmanlı Devletinin Anadolu'nun ucunda ve Rumeli'ye geçişlerinden sonra savaşarak, para karşılığı veya evlilikler yoluyla ele geçirdiği topraklar üzerindeki meşruiyetini sağlamlaştırmanın en kolay ve kesin yolu şüphesiz ki bu bölgelerin hakimleri ile akrabalık bağı kurmaktır. Zira Osmanlı hükümdarının bölgesel güçlerle evlilik bağı kurması, yeni ele geçirilen ve daha sonra ele geçirilecek olan bölgelerin *vatanlaştırılması* politikalarının ayrılmaz bir parçasıydı. Osmanlı Devletinde XIV-XV. yüzyıllarda yapılan şehzâde evliliklerinden anlaşıldığına göre, Osmanlı hükümdarı oğullarının evlilikleri yolu ile politik ve siyasî bir amaç güdüyordu. Bu evlilikler XIV. yüzyılda Rumeli'nin Hıristyan güçlerinin kızları ile XV. yüzyılda ise Anadolu'nun Müslüman beylerinin kızlarıyla olmuştu. XV. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'nun Müslüman hanedanlarının kızları ile evlenmeler son buldu. Çünkü bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti, Anadolu'daki birliği sağlamış ve bütün beylikleri kendisine bağlamış ya da ortadan kaldırmıştı. Bu konu ile ilgili bkz. Haldun Eroğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehzâdelik Kurumu (Klasik Dönem)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 85-87

⁵² İnalçık, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", s. 83-84

yolladı⁵³ Bu yardımların Osmanlı tarihi açısından en önemlisi 1352 yılında yine Kentakuzenos tarafından istenen idi. Yine Süleyman Paşa, emrindeki ordu ile birlikte Rumeli'ye tekrar geçerek kendilerine geçici bir süre için verilen Çimbi kalesine yerleşti. Fakat geri dönüş sırasında Süleyman Bey bu kaleyi tamamen boşaltmadı ve daha sonraki Rumeli akınları için bir merkez olarak kullanmaya başladı. Bizans İmparatoru Kentakuzenos'a yardım için Rumeli'ye geçen ve Çimbi Kalesine yerleşen Süleyman Paşa, gerek Bizans İmparatoru'nun Çimbi Hisarının boşaltılmasını istemesi gerekse Orhan Bey'in telkinlerine rağmen bu isteklere uymayıp burada kalmıştı. Süleyman Paşa'nın bu tutumunun Osmanlı Devletinin Rumeli'de kalıcı olarak kalmasının esasını teşkil ettiği ortak kabuldür.⁵⁴ Diğer taraftan bu durum, Osmanlı şehzâdesi olarak Süleyman'ın sorumluluk, görev ve yetkilerini ortaya koyması bakımından da dikkat çekicidir.⁵⁵ 1345 ile 1352 yılı arasında Osmanlıların Rumeli'ye belirli aralıklarla Kentakuzenos'un isteği ile ordu gönderdikleri ve bu sebeple bölgeyi de tanıma fırsatı buldukları bir gerçektir. Böylece Bizans'ın iç karışıklıklarından ve siyasî çalkantılarından Osmanlı'nın yararlandığını söylemek yanlış olmaz.

Dimirti Kantemir, 1360 yılında da, Orhan Bey'in diğer oğlu Şehzâde Murat'ı da bir ordu ile Rumeli'ne gönderdiğini ve ağabeyi Süleyman Paşa ile ordularını birleştirerek ortak düşmanlarına karşı birlikte hareket ettiklerini, bu sefer sırasında Süleyman'ın Malkara ve İpsala'yı, Şehzâde Murat'ın da İstanbul'a on saatlik mesafede bulunan Epibatos'u ele geçirdiğini hemen sonra Çorlu'ya saldırdığını, halkın karşı gelmesi sonucunda ele geçirilen şehri bütünüyle yaktığını yazar.⁵⁶ Ancak Şehzâde Murat'ın ordu kumandanı olarak askerini başında Rumeli'deki fetihlere girişmesinin, ağabeyi Süleyman'ın ölümünden sonraki döneme rastladığı biliniyor.⁵⁷

Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişlerinde Bizans topraklarındaki yerli Bizans unsurlarının Osmanlıya karşı göstermiş oldukları tavır da ayrıca değerlendirilmesi gereken önemli bir tavidir ki, bu durum Türklerin Anadolu topraklarına ilk geldikleri zamanda karşılaştıkları tavır ile aynı idi. C. Cahen,

⁵³ Colin İmber, Orhan Beyin diğer oğullarını da bu sefere yolladığını yazar. Bkz. C. İmber, *The Ottoman Empire (1300-1481)*, The Isis Press, İstanbul 1990, s. 23, Stanford Shaw, bu bilgiyi verir fakat Orhan'ın Süleyman'dan başka oğlundan bahsetmez, Bkz. S. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (çev. Mehmet Harmancı), e. yay. c. I, İstanbul 1994, s. 38.

⁵⁴ İnalçık, *The Ottoman Empire*, s. 9-10; Aynı yazar, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", s. 84; F. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, "Siyasi ve Jeopolitik Dinamikler Hakkında Bazı Mülâhazalar (1300-1389)" Ankara 2001, s. 32; Aynı yazar, "Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Fetret Dönemine" Türkler 9, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 23, Ayrıca bkz. Doroty M. Vaughan, *Europe and The Turk*, s. 17-18; S. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu*, c. I, s. 38

⁵⁵ Şehzâdelerin yetkileri için bkz. H. Eroğlu, *a.g.t.*, s. 156-223

⁵⁶ Kantemir, *a.g.e.*, c. I, s. 84.

⁵⁷ İnalçık, *The Ottoman Empire*, s. 10; Aynı yazar, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", s. 85.

Anadolu'ya gelen Türklerin, yerli gayrimüslim unsurlar tarafından karşılanışını şöyle açıklar:

“İlk akınların yol açmış olduğu büyük tahribata karşı ve hatta bundan ötürü, yerliler Türklere karşı sistematik bir biçimde düşmanlık duymamışlardır. Çoğu kez bu fetihler, kendilerine karşı olmaktan çok Bizans için bir cezalandırma olarak yorumlanmışlardır. Ayrıca bazı Bizanslılar başka Bizanslıların karşısında Türklere yardım istemişlerdir. Böylelikle bütün çevrelerde Türklerin fetihlerini önlemek için olduğu kadar kolaylaştırmak için de bir çaba gösterilmiştir.”⁵⁸

Anadolu'da kurulan yönetimde, başka Müslüman devletlerinde olduğu gibi hakim unsur olan Müslümanların yanı sıra, yerli Gayrimüslim unsurlar hatta Grek soylularının bile bahsedilen yönetimde yer aldıkları ve Müslüman Türk unsurlarla yerli unsurların çok çabuk kaynaştıkları bilinmektedir.⁵⁹ Bu dönemde Anadolu'nun yerli Hıristiyan unsurları ağır vergilerle sıkıntılı bir dönem yaşıyorlardı.⁶⁰ Osmanlılar, Rumeli'de de aynı yönde bir uygulamaya gitti. Anlaşıldığı gibi Osmanlılar kendilerinden önce Anadolu'ya gelerek bu coğrafyanın Türkleşmesini sağlayan atalarının yaptıkları uygulamadan haberdarlardı ve bu yöntemi Rumeli'de de bir fetih stratejisi olarak benimsediler.

Osmanlı'nın Rumeli'nin fethini kolaylaştırmak için uyguladıkları diğer bir stratejik politikada *İstimalet* idi ki bu politikanın uygulandığı Osmanlı kaynaklarında kayıtlıdır.⁶¹ Gönül çekme, teselli etme, avutma sözlük anlamı⁶² olan bu kelimenin politik ve stratejik manası ise yeni fethedilen bölgelerdeki halka baskı uygulamadan onları sistemin içine dahil etme ve daha önce bağlı buldukları sisteme bağlılıklarını azaltarak kendilerine meyletmelerini sağlamak, böylece fetihlerini ve kendilerini kabul ettirmektir. Nitekim bununla ilgili örnekler Osmanlı tarihinde mevcuttur. I. Murat, Yanbolu denilen yere geldiğinde bölge halkı, hükümdarı, kurbanlar keserek ve beyitler düzerek karşılamışlardı.⁶³ Ayrıca Osmanlı bürokraside de bunu uyguladı ve “*zi-kudret ekabire karşı*” fukara reayayı koruyordu.⁶⁴

İstimalet'in, Osmanlı'nın Rumeli'de uyguladığı stratejik bir politika olduğu gerçeğini belirtildikten sonra Rumeli'deki Gayrimüslim halkın bakış açısını da göz ardı etmemek gerektiğinin altı çizilmelidir. C. Cahen'in dediği gibi,

⁵⁸ C. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, (çev. Yıldız Moran), İstanbul 1994, s. 203

⁵⁹ C. Cahen, s.g.e., s. 203, Körpülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, s. 79.

⁶⁰ Mustafa Akdağ, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti”, *Belleten*, c. XIII, Sayı 51, (Ankara 1949), s. 497.

⁶¹ *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 21, Ayrıca bkz. H.İnalçık, “Osmanlı'nın Fetih Metotları”, *Yeni Forum Dergisi*, c. 12, Sayı 363, (İstanbul 1991), s. 21-25, M. İnbaşı, a.g.m., s. 160, Halime Doğru, “Osmanlı Devletinin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, Sayı 9, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 146

⁶² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, s. 550

⁶³ *Anonim Gazavâtname*, s. 55

⁶⁴ İnalçık, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar*, İstanbul 1993, s. 934

Türklerin ilk Anadolu'ya geldiğinde yerli unsurların, baskıcı Bizans rejimini cezalandırdığı yukarıda belirtilmişti. Osmanlıların da Rumeli'de aynı tabloyla karşılaştığı göz ardı edilmemelidir. Anadolu'da olduğu gibi Rumeli'de de karışıklık ve baskıcı Bizans rejiminden bunalan yöre halkı, bölgede devletler arasında baş gösteren mücadelelerin ortasında da sıkışmış halde bulunuyordu. Ayrıca Bizans'ın iç karışıklıkları ve taht kavgalarından bıkan Gayrimüslim nüfus, daha ılımlı ve serbest bir politika takip eden Osmanlıların varlığını ve yönetimlerini benimsemekte bir sakınca görmediler. Nitekim hem Osmanlılar hem de Rumeli'deki Gayrimüslim nüfus, yaklaşık üç yüz yıl önceki tecrübelerden haberdarları ve bu tecrübelerden faydalanmasını çok iyi bildiler. Balkan tarihçilerinden N. İorga'nın da bu yönde görüşleri vardır. O, Balkan köylülerinin Osmanlı'nın merkeziyetçi yapısını uygun bulduklarını ve benimsediklerini kaydederken⁶⁵ P. Wittek'de, Osmanlı'nın ele geçirdikleri coğrafyadaki medeniyete çabuk ayak uydurmalarının adı geçen köylülerin kitleler halinde ve savaşmadan kalelerini teslim ettiklerini ifade eder.⁶⁶

Balkanlardaki toprakları teker teker ele geçiren Osmanlı'nın burada uyguladığı stratejisi, var olan anarşiyi ortadan kaldırmaya yönelikti. Düşünülmeyen tek şey Rumeli'deki Hıristiyanlığı ortadan kaldırmak ve İslam'ı yerleştirmektir. Bunun sebebi olarak Hıristiyan halktan alınan vergilerden yoksun kalmamak olduğu kabul edilmekle birlikte yine de *gazilerin* ve *dervişlerin* İslâm'ı yaymaktan uzak durmadığı da tarihi bir gerçektir.⁶⁷ Daha açık bir ifade ile asıl olan Osmanlı'nın Rumeli'nin *İslamlaştırılmasını* devlet politikası olarak benimsemediği ancak gazi ve dervişlerin yerleştirildikleri bu yeni coğrafyadaki Gayrimüslim halkın Müslümanlaştırılması, muhtemelen, şahsî ve bağımsız olarak üstlendikleri kişisel sorumluluklarıydı.⁶⁸ Nitekim İnalçık, Balkanlarda devletin İslamlaştırma politikasını gümediğini mevcut Rum, Sırp ve Arnavut asil sınıflarının Hıristiyan tımar erleri olarak Osmanlı tımar kadrosuna sokulduğunu ve İslamlaştırmayı hedeflemediğini rakamlarla ortaya koymaktadır.⁶⁹

⁶⁵ N. İorga'nın görüşleri için bkz. H. İnalçık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler*, TTK yay. Ankara 1954, s. 137vd.

⁶⁶ P. Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, London, 1938, s. 42.

⁶⁷ Bu konu ile ilgili bkz. P. Wittek, *aynı yer*.

⁶⁸ Bahsedilen bu dervişler elinde asası ve belinde teberi olan dervişler değillerdi. Muhacir olan bu dervişler yerleştikleri coğrafyaya kendi aile ve çevrelerinde bulunan kişileri de getirerek o bölgeyi sadece asayiş ve imar etme görevleri ile ilgilenmiyorlar aynı zamanda sahip oldukları ailenin ayrıcalıklarının da kurmak için gerekli bir çaba içerisine giriyorlardı. Diğer yandan bu dervişler fethedilen bu yerlerin ele geçirilmesinde de yardımcı oluyorlardı. Yani aynı zamanda Gazi askerlerdi. Yaptıkları bu hizmetler karşılığında fethedilen yerlere yerleşerek bu bölgelere kendi adlarını verme hakkını da kazanıyorlardı. Osmanlı'nın uyguladığı bu politika ile yeni açılan boş topraklara dervişlerin yerleştirilmesi ile oraların şenlendirilmesi, imarı ve iskanı konusunda da öncülük yapıyorlardı. Bu konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Lütfü Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Türkler* Sayı. 9, Yani Türkiye yay. Ankara 2002, s. 133-153

⁶⁹ İnalçık, *a.g.e.*, s. 140-184

Yukarıda da değinildiği gibi yöredeki asayiş sağlamaya yönelik takip edilen stratejik plan Osmanlı'nın Balkanlara geliş ile birlikte monarşik birlik, barış ve huzurun bu yörede hakim olmasıyla sağlandı.⁷⁰ Balkanlarda uygulanan bu stratejinin diğer bir boyutu da bölge halkının yönetim uygulamalarının içine dahil edilmesi idi. Bölge insanının Devşirme ve Gulam sistemi ile birlikte Voynuk⁷¹ ve Martolos gibi askeri sınıfların oluşturularak sistem içine dahil edilmesi ayrıca, yukarıda da açıklandığı gibi, tımarlı sipahilerin eski Bulgar, Sırp ve Rum asilzadelerinden oluşturulması, bölgenin askeri açıdan olmasının yanında insanî bakımdan da ele geçirilmesinin en önemli unsuruydu.⁷²

Siyasî sebepler başlığı altında ele alınması gereken diğer bir konu da İstanbul'un fethi ve bunun Osmanlılara sağlayacağı siyasî faydalardır. Buna göre, II. Mehmet ile birlikte artık çok uluslu bir imparatorluk halini alan Osmanlılar, Bizans'ın hakim olduğu sınırlara ulaşmayı hedef edinmiş görünmektedir.⁷³ Öyleyse her şeyden önce yapılması gereken İstanbul'u alarak Bizans'ı ortadan kaldırmak ve dünya politikasında haklı bir yer edinmekti. Böylece *dünya imparatorluğunu*, Hıristiyan dünyasının yaşayan en büyük öncüsünü ortadan kaldırarak, meşrulaştırmış olacak olan II. Mehmet bu gaye ile daha Orhan Bey zamanından beri gerçekleştirilmesi amaçlanan ama gerek Anadolu'da gerekse Rumeli'de henüz yeterince birliği sağlanmamış olmasından dolayı yerine getirilemeyen bu emele ulaşmış oluyordu. İznik'in alınması ve Anadolu Selçuklularının varisi olduğu gerçeğini yöre halkına ispatlamış bulunan Osman Bey tecrübesi diğer Osmanlı hükümdarlarının akıllarında yer etmiş olmalıdır. Bu sebeple İstanbul'un alınması Rumeli'nin hemen tamamını ele geçirmiş olan Osmanlı hükümdarının zaten var olan prestijine meşruluk katma imkanını da verecekti. Nitekim bu amaçdan hareketle daha I. Bayezit'in İstanbul'u iki kere kuşattığı bilinmektedir. Çünkü devlet adamlarının ele geçirdikleri yörelerde siyasî meşruiyetini sağlamada simgesel önemi olan değerleri de elde etmelerinin halkların ruhlarında derin izler bıraktığı psikolojik yanı olan tarihi bir gerçektir. İstanbul'un fethinin bu bakımdan siyasi ve psikolojik bir yanının da bulunduğu unutulmamalıdır.

c. Ekonomik Sebepler

Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişinde takip ettiği diğer önemli stratejilerden birisi de ekonomik sebeplerdir. Osmanlı'nın Rumeli'ye geçiş sebeplerini sıralayan P.Wittek, coğrafi sebepleri sıralar fakat ekonomik gerekçeleri belirtmez. Gerçi Anadolu'daki beyliklerin ganimetten yoksun kalmaları sebebiyle Osmanlı'ya fetihlerde yardımcı olduklarını kabul eder. Fakat bu durum Anadolu'daki diğer beyliklerin savaşçı unsurlarının bakış açısidir. Oysa Osmanlıların Rumeli'yi fethetmeye girişmelerinin kendileri açısından da ekonomik

⁷⁰ İnalçık, *a.g.e.*, s. 138-139

⁷¹ Voynuklarla ilgili bkz. Y. Ercan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar*, TTK yay. Ankara 1989.

⁷² İnalçık, *Fatih Devri...*, s. 137-138

⁷³ S. Tansel, *Fatih Sultan Mehmet...*, s. 17.

sebepleri olmalıdır. Nitekim Osmanlı kaynaklarında bu konu ile ilgili bilgi kıvrıntılarında bu sonucu çıkarmak çok zor değildir. Hoca Sadettin, Rumeli'den bahsederken, bu toprakların güzellik ve zenginliklerine özellikle atıfta bulunur. Rumeli'nin temiz suları ve havası, geniş toprakları, güzel şehirleri, hoş insanları ile gönülleri çektiğinden bahsederken, bu coğrafyada yetiştirilen ürünlerin bolluk ve çeşitlilik gösterdiğini, daha da önemlisi demir, bakır, altın gibi maddelere sahip olduğunu belirtir. Bu Osmanlı kaynağı böylece bu coğrafyaya Osmanlı'nın geçiş sebepleri arasında önemli bir yer tutan ekonomik sebepleri sıralar.⁷⁴ Yine aynı kaynağın yazarı Edirne'den bahsederken de burasının bulunduğu coğrafi özelliğinden dolayı geçiş yollarının üzerinde olduğu, her taraftan gelen mal ve eşyanın getirilmesinin kolaylığı yaşama şartlarının elverişli olduğu bolluk ve dirlik içerisinde bulunduğunu kaydederken, büyük ve küçük hayvan yetiştiriciliğinin bolluğunun ve yağ, et gibi yiyeceklerin çok miktarda bulunmasının altını da çizer.⁷⁵

Rumeli topraklarının bu zenginliğinin, gerek Selçuklu döneminde gerekse Osmanlı döneminde Türkler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. M. Akdağ, XV ve XVI. Yüzyılda Anadolu'da meydana gelen kıtlıktan kurtulmak için Rumeli'nin zahire ve hayvan kaynağı olarak kullanıldığını dolayısıyla bunun Osmanlı öncesinde de gerçekleşmiş olduğunu ileri sürerken, Vasiliev'den naklen 1222-1245 yılları arasında Anadolu'da kıtlık olduğunda Türklerin İznik İmparatorluğuna girerek zahire elde ettiklerinin altını çizer.⁷⁶ Akdağ'ın "*Marmara İktisadî Ünitesi*" olarak adlandırdığı bu yapıya Halil İnalçık eleştirel bir gözle bakar.⁷⁷ Akdağ daha da önemli olarak bu çalışmasında Marmara bölgesi ile Balkanların ekonomik açıdan birbirleriyle olan bağından bahseder ve her iki bölgeye sahip olan Osmanlıların, Bizans'ın Balkanlarla olan ekonomik ilişkilerini kendisine döndürdüğünü ilave eder.⁷⁸

Diğer taraftan Osmanlı'nın devraldığı Selçuklu Türkiye'sindeki ekonomik hayatın geçirmekte olduğu sıkıntılı vaziyette Osmanlı fetihlerine katılan Müslüman unsurların sadece İslamî kaygılarla değil aslında ekonomik sebeplerle desteklendiğini de göstermektedir. Anadolu'da Bizans'a ait toprakların ele geçirilmesinde kendini gösteren bu durum Rumeli'ye geçiş ve genişleme sırasında daha belirgin bir hal aldı. Anadolu'dan farklı olarak zengin bir ekonomik hayat yaşayan Rumeli bu açıdan Fetih düşüncesindeki Osmanlıların Müslüman Türk unsurlardan destek bulmasını kolaylaştırıyordu. Akdağ, Osmanlı'nın ilk dönemlerinde yeni kurulmaya başlayan ordunun ilk unsurları olan yaya erlerinin 1-2 akçelik ulufelerle Osmanlı ordusu içinde yer almaları ve hatta bunun için kadınlara rüşvet vermeleri, Anadolu'daki ekonomik hayatın ne

⁷⁴ Hoca Sadettin, c. 1, s. 85

⁷⁵ Hoca Sadettin, c. 1, s. 133

⁷⁶ M. Akdağ, "Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti..", s. 500.

⁷⁷ H. İnalçık, "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti Üzerinde Bir Tektik Münasebetiyle" *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren yay. İstanbul 1996, s. 139-186

⁷⁸ M. Akdağ, a.g.m., s. 506

kadar bozuk olduğunun bir delili olarak gösterilmesi gerektiğini belirtir.⁷⁹ Anadolu'nun bu bozuk ekonomik hayatı, buradaki Müslüman Türkleri olduğu kadar yerli Gayrimüslim unsurları da yıldırılmış durumdaydı. Osmanlı'nın genişlemesinin ve hatta bazı bölgeleri savaşmadan almasının altındaki en önemli sebeplerden birisinin de Hıristiyan unsurların çektikleri sıkıntılarının sonucunda böyle davranmakla Bizans'ı cezalandırmış olduklarını düşündükleri daha önce belirtilmişti. İlk önceleri Bizans'ın ağır baskısı altında kalan Anadolu coğrafyasındaki yerli halk, daha sonraları Moğolların yakıp yıkmaları ve yağmalamaları ile ekonomik açıdan sıkıntılı bir hale düştü. Daha sonraları Müslüman Türk Beylikleri arasındaki mücadelelerde bu sıkıntılar arttı. Bu durumun ancak Osmanlıların Anadolu'da birliği sağlaması ile ortadan kalktığını söylemek yanlış olmaz.

Anadolu'nun bu bozuk ekonomik durumu Osmanlıların Rumeli topraklarına geçmelerinde önemli etken olmuştu. Bu sıkıntılı durumun doğurduğu bir sonuç olarak ekonomik sıkıntı içinde olan Müslüman Türk unsurlar tarafından da yoğun bir şekilde destek bulmasını sonucunu doğurdu. İşte bütün bu ekonomik sebeplerden dolayı, yukarıda da belirtildiği gibi, Çorlu, Edirne ve Vize'nin alınması ile coğrafi açıdan Bizans'ın Balkanlarla ilişkisini kesen ve olası Hıristiyan yardımının gelmesine engel olan Osmanlılar, bir taraftan da hem Anadolu'dan hem Rumeli'den Bizans'ın ekonomik hayat bağlarını kesmiş, hatta Balkanların zengin ekonomik çarkını kendi lehine çevirmiş oldu. Böylece Rumeli'ye geçen Osmanlıların Bizans'a askeri ve siyasi alandaki darbesi ekonomik alanda da kendini gösterince, 1302-1453 yılları arasındaki yaklaşık yüz elli yıllık bir dönem sonunda, yıkıcı bir hal aldı.

Ayrıca Rumeli'nin fethinde önemli rol oynayan gaziler ve dervişler de rol aldıkları bu fetih hareketlerinin karşılığında ekonomik açıdan faydalar elde ediyorlardı ki, yeni ele geçirilen boş arazilerin miri arazilere çevrilerek fethihte yararlılık gösteren bu gazi ve dervişlere verilmesi bu kabildendi. İzlenen bu devlet politikası ve stratejisi açısından Osmanlılar da bazı kazanımlar elde etti. Bu kazanımlar; *1-Balkanların içlerine doğru yapılacak olan yeni fetihlere katılımın artması, 2-Ele geçirilen bu boş toprakların üretime katılması ve gelir artışının sağlanması, 3-Anadolu'dan gelen Müslüman Türk nüfusun yeni topraklara yerleştirilme şansının doğmasıyla bölgenin şenlendirilip imar ve iskanının gerçekleştirilerek vatanlaştırılması* şeklinde tezahür etmekteydi.

Diğer taraftan burada İstanbul'un fethindeki, yukarıda bahsedilen coğrafi ve siyasî sebeplerin yanı sıra, ekonomik sebepleri de göz ardı etmemek gerekir. Akdağ'ın tanımlaması ile Marmara İktisadî Ünitesi'nin kalbi İstanbul idi. Nitekim İstanbul, doğu ile batı arasındaki en önemli ticaret yolunun geçiş noktasıdır. Eski zamanlardan bu yana Belgrat'ta Tuna'dan ayrılan yol Meriç vadisini takip ederek İstanbul'a oradan da Üsküdar'a geçerek Bağdat'a ulaşıyordu. Doğu'nun ipek baharat ve değerli eşyalarının en kısa yoldan batıya ulaşımı İstanbul üzerinden sağlanıyordu. Ayrıca Karadeniz-Marmara-Akdeniz

⁷⁹ M. Akdağ, *a.g.m.*, s. 504

bağlantısının kesişme noktası da İstanbul'du.⁸⁰ Nitekim İnalçık, İstanbul'un uluslararası ticaret merkezi ve transit yolu olmasının önemini belirtir.⁸¹ Açık bir ifade ile Avrupa Asya arasında bir köprü durumundaki Anadolu coğrafyasının bir uzantısı durumunda bulunan Rumeli'nin bütün bu şartları göz önüne alındığında Osmanlı'nın Rumeli'yi ve İstanbul'u fethin ekonomik sebepleri de kendini göstermekteydi ki Osmanlılar bu bilinçle sıralanan bu sebepleri göz önünde bulundurarak hareket etmişlerdi.

Osmanlılar, Balkanları ve İstanbul'u almakla elde ettikleri ekonomik faydalar sebebiyle XVI. Yüzyılın sonlarına kadar Avrupa için hammadde ve zahire kaynağı durumuna gelmişler, savaş araçlarında kullanmak ve halkın madeni eşyalarını yapmak için ihtiyaç duyduğu bakır, demir, kurşun gibi madenleri kendileri çıkarmışlardı. Ayrıca Şam, Halep, Karaman, ve Ankara'dan itibaren Marmara ve Ege Denizine kadar olan sahada ileri olan dokuma sanayiine, İstanbul, Edirne ve Selanik'in zengin dokumacılık geleneğinin katılımıyla da dışarıya mal gönderecek duruma gelerek Balkanlardaki zenginliği kendi bünyesine katmış bulunuyorlardı.⁸²

SONUÇ

Osmanlıların gelişmesi ile ilgili fikir ileri süren hemen bütün tarihçiler yaptıkları sıralamalarda ilk sıralarda yer alan en önemli sebeplerinden birisinin Rumeli topraklarına geçişi ve bu bölgede yerleşmesi olduğunu kabul eder. Osmanlı Rumeli'yi ele geçirirken takip ettiği stratejilere bakıldığında ise bunun bilinçli bir siyasetin parçası olarak gerçekleştirdiği görülür. Bu stratejiler geliştirilirken coğrafi, siyasî ve ekonomik sebeplere göre hareket ettiği kesinlikle kabul edilebilir. Osmanlı Beyliğinin yerleştiği coğrafyanın kendisine sağladığı avantajları Aydınoğulları ve Karasioğulları gibi Bizans'a sınır olan diğer beyliklerden daha akılcı kullandığı açıktır. Anadolu topraklarının dört bir yanına yerleşmiş olan diğer Müslüman Türk beyliklerinden farklı olarak hedeflerini Hıristiyan Bizans üzerine çevirmeleri aynı zamanda adı geçen Müslüman-Türk beyliklerden de destek görmesi imkanını sağladı. Bütün bunların yanında Bizans'ın içinde bulunduğu siyasî karışıklıklar ise Osmanlıların Rumeli coğrafyasına geçişini kolaylaştırdı. Bu kolaylık hem Rumeli'ye askerî olarak geçerken karşılarında güçlü bir rakipten yoksunluk olarak hem de taht kavgalarından Bizans muhalifinin Osmanlılardan yardım istemesi daha sonraları Rumeli'ye yapacakları münferit akınlarda yöreyi tanımalarına sebep olacak şekilde kendini gösterdi. Rumeli topraklarının zenginliğinin sağlayacağı fırsatlar da Osmanlılar tarafından çok iyi kavranmış durumdaydı. Bölgenin bir tahıl ve hayvancılık merkezi olduğu da Osmanlılar tarafından çok iyi biliniyordu. Bunun yanı sıra zengin maden kaynakları Rumeli'nin cazibe merkezi olmasını sağlıyordu. Ayrıca bölgenin Avrupa-Asya

⁸⁰ S. Tansel, *Fatih Sultan Mehmet...*, s. 28

⁸¹ H. İnalçık, "Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle" s. 154.

⁸² M. Akdağ, *a.g.m.*, s. 508-509

ticaret yolunda Anadolu coğrafyasının uzantısı olarak uzandığı da kabullenilmişti. Bir de bunun üstüne, bölgedeki meşruiyet açısından, İstanbul'un alınarak, gerekirse Bizans'ın mirasının da ele geçirilmesinin sağlayacağı faydalar eklendiğinde Rumeli'ye geçişin Osmanlılar açısından tesadüfler zinciri değil, stratejiler silsilesi olduğu daha net bir şekilde ortaya çıkar. Bu amaçla Osmanlı'nın Rumeli topraklarını ele geçirmek üzere takip ettiği siyaset, modern terminolojiyle *Uluslararası İlişkiler* bakımından izlediği stratejilerin, yarattığı sonuçlar açısından değerlendirildiğinde, doğruluğu ve gerçekliği tartışılmaz bir hal alır. Bütün bunlardan sonra son söz olarak, Osmanlı'nın, diğer sebepler dışında sadece Rumeli coğrafyasına yerleşmesi noktasından bakılınca bile, Rumeli'de takip ettiği stratejiler sonucu Kuzey Batı Anadolu'nun küçük bir yerleşim yerinden çıkıp İstanbul başkentli bir *Dünya İmparatorluğu* yaratmasının tesadüf olmadığı anlaşılır.

STRATEGIJA OSMANLIJA U OSVAJANJU RUMELIJE

Sažetak

Jednu od najvažnijih uloga u razvoju Osmanlija imao je njihov prelazak i lociranje na teritorijama Rumelije. Obrati li se pažnja na strategije slijeđene pri osmanskim osvajanjima Rumelije, uviđa se da su ona ostvarena kao dio smišljene politike. U pojavi osmanskih strategija pri prelasku u Rumeliju, prisutni su geografski, politički i ekonomski razlozi. Osmanlije su veoma dobro shvatile prednosti teritorija na kojem je lociran Bejlik, politička komešanja prisutna u Bizantiji, i naravno, prilike mogućnosti koje će otvoriti bogate teritorije Rumelije. S aspekta rezultata kao produkta stava koji su Osmanlije sa ovim ciljem zauzele spram borbi za prijestol u Bizantiji, modernom terminologijom kazano, strategije koju su slijeđili u međunarodnim odnosima, uočljiva je njegova ispravnost i vrijednost. Sa druge strane ne može se zanemariti niti podrška koju su Osmanlije pri ulasku u Rumeliju imale od drugih muslimanskih turskih bejlika. Rezultat strategije slijeđene u Rumeliji jeste pojavljivanje svjetske imperije sa prijestolnicom u Istanbulu, imperije koja je počela od male naseljene teritorije u Sjeverozapadnoj Anadoliji.

THE OTTOMAN STRATEGIES OF CONQUEST IN RUMELIA

Summary

One of the major decisive roles in the considerable Ottoman progress in history was the Ottoman settlement in Rumelia which strengthened the Empire's scope of strategic power further. The Ottoman strategies employed to establish the control of Rumelia was in part a deliberate policy. Geographic, poli-

tical and economic reasons placed a premium upon the determination process about the Ottoman strategies for maintaining control Rumelia. To this end, increased attention was placed on the Ottoman awareness of the benefits spawned by the Beylik's geographical and regional settlement, the periphery of the Byzantium political turmoil and a variety of opportunities presented by the fertile and rich areas of Rumelia. Therefore, it is quite clear to assess the validity of the Ottoman political stand-with its comparative reference to the modern time international relationships- in view of the Byzantium internal struggles to ascend the throne. Besides, it is also largely well-justified reality that no one can ignore the significant contribution given, to varying degrees, by other Muslim Turkish Beylik's. In conclusion, it was the Ottoman effective political strategies fulfilled in Rumelia that greatly contributed to identify the chief characteristics of the rising of a North West Anatolian Beylik as an impressive world empire with Istanbul, its capital.